Ingólfur og Landvörn, 1. hluti

Bjarni Benediktsson – Benedikt Sveinsson – Ingólfur – Landvörn – Erindi – Bókadómar – Ljóð – Afmælisgreinar – Eftirmæli – Minnismiðar o.f

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Benediktarskjöl
Askja 5-8, Örk 9

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Hvad er Ó þarfasta, og þýngsta biði Þjóðarinnar

1 Þessir góðu lausu, óstru belgir.
Á hvíri leggjir, þreníngu svelgir,
þeir vinna. Þjóðinni vandræða mein,
svo varandi hvirist almúgans hvein.
2 Þú, einhverjir verða allt af að vinna,
fyrir góðu lausa lífinu hinna.
Sárt er að landið geldur sonanna sinna,
sem af leti, nenna ekki að vinna.
3 Af-að landsins allir þarðu synir.
Landið, sitt elskuðu, eins og hinir,
þeir myndu með sínum lífs, krðftum vinna,
og líta á hag fátæku-bræðranna sinna.
4 Starfandi sonanna, stirka höndin.
stenst ekki lengur, þýngandi böndin
þeir flýja, langt út í fjarlagu löndin.
og þó er svo fríðsöm. Íslandsströndin.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

5 Þúngsemina. Þjódin sér velur,
og þar með Þandsmál, í hendur þeim selur.
en hvað er það meira sem kúar, og hvelur?
og kröptunum úr, Þjódimi, algjörlega stelur.
6 Var þá. Þórur Þanas-ástar-stjarna skýr,?
sem birtist á Þínginu, í Þadda vír.
Verkin þeirra, vóru vandræda vír,
og verda Þjódimi, ó þolandi dýr.

Þ.

Þyir gjöfu, Herra Ritstjóri, ad eg er svo djörf ad senda yður þett ad-blad, sem er ad öllu leiti svo, ófullkomid og rángt-stýlsett, eg kann þad ekki (því er ver) treisti yðar göfugu Sál, ad hún vitta þad ef yður finst- (þad þess vert.) Eg er úng og fátak, ahugó menntud- en mig lángar ad lód mín sé prentud, Ef ad þér, Þandsins Vinur. og hállvirti Herra haldid ad þad sé ei bladinu yðar verra.

nafn mitt er Guðrún. eg seggi ekki meira því þjóstvil eg dóm, yðar fa ad hvira.) má eg senda yður fleira?
ad vegr sakleust.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkurborgar

Kvæði til Vinskiltku fyrir Vestanhaf.

1 Ég man, þitt fallega hárið jarpa,
og yfir bragðið þitt góðlega-skarpa.
þú áttir svo hreina og saklausa sál,
og í sam líka þegtir ei heimsins tál.
2. Ég man þitt ymdæla brosið blíða,
og barns lega við mótið, hjarta þíða,
að þú skildir saklaus þurfa að líða,
og þannig einmana verða að stríða,
3 Ég man þína. Rós fögru rjóðu kinn,
á reinslumar, lífs þíns stundum,
þá reddum við hljólega um vinnu þinn,
er tvær einar saman við undum,
4 Þaðer sárt þegar bönd þau, bresta,
sem bjartasta von við hjartað festa,
og elskendanna. Sól fögru-sælustu-stundir,
verða svipaðar nátt myrkra Skíðnum undir,

Einaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

5 Þad verdur sárasta hjartans þráin,
ad skilja vid lifandi, vinnn sinn, dáinn,
þá er síðustu vonar innar visin strái,
varnar laus, berast lángt út í bláinn.

6 Ad endíngu hvad eg þig, med hönd og
hjarta, og helga von átt, þú fagur bjarta,
um framm tídar far sæld frægd og sóma,
sem finna þú munt medal, Karlíkans blóma,

G.

Þessar vísur. eru náttúrlega ekki gódar
Vona, Eg ad þér. Herra Ritst.
lesid þett. ad, þó þér viljid nú ekki
ljá-þeí pláss í bladinu ydar.

G.

Þér eigid svo. Þjóandi fagra Sál.
og fallega bindid — Íslands mál.
Far-sæld-og-fridur,-fylgi-Ofi lángt ydar
þess-únga fátæka stúlkan bidur.

Gudrún.

Landsbókasafn Íslands – Háskólabókasafn – Gegnir – Skjalasafn Reykjavíkur

Öndin

Lækur niðar laufið fjetlist, liðar goldum hól og grund
eyrarrósin eyrar kladir, ilmur fyllir birkilund
áin brunar, ymur fossinn allan dalinn fyllir nið
hlíðar blárri hjúpast móðu, hlar við lopt af fuglakliðið.

Öndin bjó með ungum sínum undir rum í grasnum
þar sem áin uppi voginn ýtir lygnum straumi fram,
ungar stekka, öndin hlakkar eptir því að synda á á
með ungahóp í eptirdragi amast, fóstra og mata þá.

Kveld var komið, sólin settist sólan liggur fuglaglaum
daginn eptir öndin hugdist ungum fleyta á lygnum straum
Hófaskellir heyrast gladir hratt á vegi niðri í dal
drengir syngja dátt á kveldi, dynur hátt í klettasal.

Rakki á undan rennur móður, rýkur upp úr gröfu leir
sviti kná klára kadar kófi sveittir rema þeir
hestar medast, höldar segja: „hjer við ágjum litla stund"
þeir af baki þegar stíga þreyttir hvíldar njóta á lund.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Rakkinn ofan að ámi hleypur, eptir hlaupin svölun nær
rændýrsaugun eldi brema, andarhreiðrið lítið fær
öndin litrar, ótti daudans ákafl móðurhjartað knýr
öftann bugar ástin sterka, örugg móti fjanda hún snýr.

Veikum kröptum vesling dýrið verst með móðurást í hug
örmagna hún er að falla, en á svipstund fær þó dug
höldar stiga á hesta sína, hundinn kallar bónda á
hann frá veiða heldur skjótast, hlýðir tryggur nafn sitt á

Vappar hún með veikum burðum von og ótti í hjarta bjó
– hreiðri að til unga sinna, ógnin sára dýrið só
ungar lágu allir dauðir, ungt í stríði mistu líf
einn og strengur brysti í brjósti tar sig fugl við daudans kíf.

Hagt hún skreiðist ofan á ána, út á djúpan synti hyl
sigin sára ekki vegna en ungana hún kendi til
eptir straumsins iðukasti ána niður barst hún skjótt
ofan hraktist ótt að fossi, allan skorti lífsins þrótt

Fossinn glymur, gljúfrið slynur, gripur hann við stiðum nú
sem með móðurást í augum aptur lokar kaldri brá
Fossinn hröllahlátur hátt hlær svo slynur bjarg og grund
en á bakka eyrarrósin alvot fellir tár í lund.

Ignotus

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Kveðjur

1/ Manstu - - - - - - -.

— " —

Manstu eftir ljósgrænu lautinni smáu
langt fjarri alfaraveg
út-undir gráleitta hömrunum hán
-þar höfðum við skjól -þú og ~~eg~~ -.
útlag við vorum og ófundarkylja
ylfraði harmdapra spá
ást vora mörnum vid urðum að hylja
þótt alfaðir matti hana sjá.

Manstu er glófann í greip þinni faldir
- glettnin úr auga þér skein -
Manstu að þú ódýsinn tímann taldir
til þess við nast doldum ein
óhult, í ljósgrænu lautinni smáu
langt fjarri alfaraveg
að baki lifsþrauta hömrunum hán
hittumst við nast -.þú og eg-

— " —

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

2/

Man eg — — —.

— II —

Man eg þá árroðans eldgeisli skein
yfir dejmar brimsollið haf
þá mér létt urðu sporin
og lífsgatan bein
í logninu eg draumblíðu svaf
til lífs mig ei langaði' aðvakna

Man eg vel sólmorgna signaða brá
og syngjandi smáfugla kjörð
er liðu þeir vorynga du vangjumma á
yfir vindbarða klettta og börð
Fuglum ei flugspart að sakna!

Man jeg í vestrinu vindhásum rómu
og veðramma þrumandi skóll
á viklundu hjarta míns vænlegust
og vegdarlaust myrti þau öll
Blóm fölna klakans í böndum!

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

7/

Man ég í austrinu eldheitanna
og yfirbjörta sólgeisla flug
sem vorblómin hjarta míns
verndaðu a
og veittu mér áradi og hug
sælt er á sólgeisla löndum!

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Jafnrjetti

III

Þess hefir ádur verid gelid, ad innan eins ríkis geti aflur verid minni heildir, sem hafi sjálfstædi innan vidra landamæra, þannig ad þær hafa ~~sig~~ samkvæmt lögum rjett til ad ráda sjermálum sínum til líkta án afsleitta annara. Þannig er ástatt um Ísland. Þad er nú samkvæmt 1. grein laga 2. jan. 1871 ádskiljanlegur hluti danaveldis med sjerstökum landsrjettindum. Í þessu sambandi er því rjett ad bíla nánar á, hverjar kröfur vjer Íslendingar höfum í þessu efni og hvernig þær hafa verid uppfyltar bædi fir og nú.

Á hvaða grundvelli vjer leggjum þær

Kröfur vorar hafa jafnan ~~gengid~~ verid þær, ad vjer ~~rjedum oss sjálfir, án íhlutunar annara þjóda~~, ad því er vor sjermál snerti. En sjermál vorr eru öll þau mál, er eindarjettindi þeirra manna ~~er~~ innbirdis, er landid leggja. Vjer höfum krafist þess, ad ~~leggjast vor í þeim málum vari komin frá oss sjálfum og ad vjer einir hefdum vald til ad~~, eftir þeim reglum, er vjer sjálfir hefdum komid oss saman um. Ástæður þær, er vjer höfum leggt þessar kröfur vorar á, eru bædi margar og gildar. First og fremst eru vjer sjerslök þjód, ~~ad því leitid~~, sem vjer höfum sjerstakt þjódernis (Nationalitet). Vjer tilum allir sjerstakt mál, eigum vora sjerslöku sögu og lökmerkir. Ennfremur er landid, sem vjer leggjum, afskekt og fjarlægt ödrum löndum. Landshöllin og atvinnuvegir vorir eru ad ímörg leiti sjerstakir. En vjer höfum eitt enn, sem frá lagalegu sjónarmidi hlýtur ad vera gott og gilt, þó ad allar hinar ástæðurnar idu eigi lekur til greina frá þeirri hlid. Þad eru skítir samningar, sem er rangt ad virda ad engu, nema því ad eins ad vjer ~~sj~~ höfum sjálfir gefid vort samþykki til. Verdur sídar farid á ad minnast á þessa samninga.

Vjer er rjett og naudsinlegt til þess ad skilja stöd vora ad ~~minnast~~ rekja í fáum ordum hina pólitísku sögu vora. Þad er kunnugt, ad land vort er numid af Nordmönnum, er flúdu ánjód sína fyrir afrík. Haralds konungs hins hárfagra. Þeir settu vjer á fót lídveldi, sem stód

á þessa samninga

mestmegnis

Einkaljósasafn Bjarna Benediktssonar / Borgarskjalasafn Reykjavíkur

í fyrri tímum fjórðungs-ins

nalægt 330 ár (frá 930 - 1262). Á ~~þeim tíma~~ voru Íslendingar alla frjálsir ~~undir~~ ~~konungi~~ að þeim er sjötu þeirra snerti og ~~vörðu~~ gátu þessvegna og drengilega, að útlent vald fengi eigi langar hríð á þeim. Að vísu tóku útlendir konungar

í sumum

líka upp á landið og líka til hagi landsmanna til sín líka, svo sem þeir Óláfur Tryggvason og Óláfur helgi, en landsmenn vörðu eitt fullri itt gagnvart þeim eftir mætti. Á Sturlungaöldinni fer að bólá á afskiptum útlendinga,

í meira

í orðnir

enda voru landsmenn þá sundurþykkir og sundspiltir og ástandið að sumu leiti allíkt því, er nú hefur verið um hríð, enda urðu afleiðingarnar hörmulegar, eins og von var til.

Loks gaugu Íslendingar á vald útlendum konungi 1262, en bót þó svo um munaði, að frelsi landsins og sjálfstæði mátti kalla borgið, ef samningarþessir hefði verið haldnir. Þeir sönnuðu svo um, að löggjafarvaldið og dómsvaldið eigi fram eigis vera hjá landsmönnum sjálfum og embættismenn landsins innlendir og ~~lögðu~~ áskildu sjer rjett til að sækja samningunum eigi, eftir útaf vori brugðið.

Ekki leið þó á löngu áður samningarnir voru rofnir af hendi ~~Norðmanna~~ Noregskonungs. Fám árum eftir fer hann að breyta löggjöf Íslendinga og fer hjer eftir nokkuð mótspyrnu leitandi á lög lögbókar sinnar, Jónsbókar firel og eitt Jónsbók. Þar nú skýtur hann fólkinu úr fjórðungi hverjum ~~þrátt~~ út til herþjónustu þrátt fyrir ákvæði í Gamla sáttmála um landið gegn utanríkismönnum. Auk þess fóru embættismennirnir að verða ~~norskir~~ útlendir og mörg fleiri samningsrof gerði Noregskonungur á Íslendingum ~~fyrir~~ landsmenn reindu þó jafnan að verja frelsi sitt gagnvart útlenda valdinu, en ~~það fór jafnan~~ ~~um aldur er~~ til hnefarjettarins varð jafnan látinn gilda, eins og venja er til, þegar hinn sterkari er að svala undir sig og kúga hinn veikari.

Þannig reiddust Noregskonungar oss, en loks bíður sagan, eftir að Íslandi kæmist undir Danakonunga, þá verður

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

um allan heiminn. „~~Vond~~ Illt var þín fiela gaugr, morgar munu fleiri fara, en þó mun verst sú vitasta", sagði digur móðir Harðar. þessi orð hafa verið á skiptum Dana við oss. Þótt þeir í fyrstu breiðuðu úmaulandsstjórnina til mana, þá voru þeir oss fjarstöldari en Norðmenn og vaðmál algerlega hagi landsins, einkismáta þjóðernis vort, en hugsuðu hinsvegar um að reita landið og ríða sem mest máttu þeir. Þá legst hið fræna menntalíf vort niður og landið verður smám saman andlega og líkamlega auðn. Sjóðsfellingin verður um tíma ekki minni en á Skúlunga-öldinni ~~og~~ eignarjellurinn er ekki meira virði en þá, og ~~skód~~ klerkavaldið jafnan framorðlega í þeirri grein.

Það fór um Ísland, sem víðar hefur átt sjer stað, að tíbað og tíbrögð hafa verið notuð í þarfir kúgunar og landsúmingu. Þegar Kristnin var kjör í lög leidd ~~um~~ árið 1000, þá fórúslendur konungur first fari á að klústast verulega til um hagi vora. Sama mál ~~um~~ skiftir um sjóðsleina þá nor Danakonungur first stórkn hugarhaldi á oss, enda keindi þá first úr háfi nauðaldrinum efti. ~~Verslunin er seld á leigu og viðsum verslunar-fjelögum og hætt áleiðis legri grundelfi af var hagnir~~. Þá ~~tegar~~ sóttar konungur undir sig allmikla jarðeignir ~~á~~ landinu. Verslunin var landsmenn er seld á leigu ~~undan~~ ~~Aðar~~ og ~~efirað~~ Danir einir máttu verzla hjer, og versnuðu þá stórum, enda svikin þeir landsmenn njóð í þeim skiftum. Danir fóru og njóð aðskifta sjer af lögsjóð vorri, og gefur sjóðsleinn njóð hilfni til þess, einkum að því er kirkjumál snerti og fræðsnismál.

Loks kemur einvaldið á, þegar konungur Dana (Friðrik III) var biltur í Káupavogi sallarsumingar. Það er nógilega sannað, að hilling þessi var alug ~~óðug~~ órjellnæl, ~~þó sem~~ Landsmenn ~~b~~ voru ~~flettir til að~~ unnu first ~~vitna~~ hillingarráðinu á þeim grundvelli, að þeir hilltu ~~ekki konung en~~ konung sem erfðakonung, sem var jett-

L (um 1600)

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

samkvæmt landslögum þeirra. En á eftir
eru þeir flekaðir til að ríða undir skjal,
þar sem þeir afsala landsmönnum rjetti
þeirra til ~~og~~ þess sjálfsaðsins sem þeir hafta
haft hingað til, að minsta kosti í orði kveðnu,
[mögir Ulfaust enda hafa þeir þegi skilið málið á skjali því, er
þeir skrifuðu nöfn sín undir. Einveldið var
~~þannig~~ eftir þessu stofnað hjer á landi með
prellum (undir „vrigtige Forudsætninger) og
er því ógilt eftir venjulegum samningsreglum.

Samkvæmt ~~sín~~ rjettlinduum þeimsem
konungur hafði eftir einveldinu, gat konu
gefið lög eftir ~~sínu~~ vild sinni og geðþótta.
Nokkru síðar komu ~~kon~~ hin svonefndu Konungslög út (1665). Áttu þau og auðvitað líka
að gildi á Íslandi, en hafa þó aldrei verið tilkynt
hjer eða þýdd á tungu vora. Það hjóðar auðvitað
ekki, þótt landsmenn hafi sig upp undan ólögum
þessum og krefðust af hverjum rjettlinda þeim sinni
hinum fornu, en þeir hafta haft eftir Gamla-
sáttmála. Við endalok áljánda aldarinnar eru
hinar gömlu stofnanir Íslendinga lagðar niður
alþingi og biskupsstólarnir og stólsjarðirnar seldar
og ræna þar fje undir Dani árauðs öðru fleiru.
Það fje hafnum vjer fengið fyrst við fjárskilnaðinn
milli Íslands og Danmerkur fyrir atorku og
þrautseigju Jóns Sigurðssonar, þess manns er
mest allra manna hefir unnið og ~~tíðd~~ barist fyrir
Ísland.

Við erfðahillingunni í Kóðravogi seldu Íslend-
ingar konungi einum rjettindi sín í hendur. Af
því leiðir þar, að konungur gat ekki heldur
selt stiftsbúum Dana þau rjettindi, þegar hann
afsalaði sjer einveldinu í ~~hendur dan~~ ~~vöd~~ yfir
(1849) Danum, því að rjettur til að sjórna ~~sínum~~ þjóðar-
[gengið ríki getur ekki [~~fari~~ kaupum og sölum, eins og
almenn skuldakröfu. Ríkisþing Dana hafði því
engan rjett til að klastast til ~~til~~ um málvor.
Þetta hefur Jón Sigurðsson sannað ~~eins~~ í ríkjandi
tíma máli í Ársen háskólakennara, enda hefur
engum leikast vit á að hrekja röksemdir hans svo
at mark sje á takandi. Konungur gat ~~ekki~~ ekki

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Morgunbjaarmi þingræðisins.

Það hefir jafnan verið viðkvæði þeirra manna, sem mest hefir borið á í deilunni um stjórnarskrármál Íslendinga hin síðustu ár, að ~~þjóð~~ barátta þeirra miðaði til þess, að þjóðin öðlaðist sem fullkomnast þingræði.

Margir úr flokki heimastjórnarmanna virðast hafa gert sér vonir um, að fr. síðasta þingi mundi tryggja þingræði í landinu og flokkur dr. Valtýr Guðmundssonar þóttist, með sinna fru, vinna þjóðinni í hendur álíka þingræði sem það, er ríkir í Englandi og Frakklandi.

Til þess að þjóðin geti ráðið sínum lögum og lögum, til þess að þingræði eigi sér stað, útheimtist það fyrst og fremst, að þjóðin hafi óbundnar hendur til þess að velja þá menn eina til þings, sem fylgja fram hennar vilja, og í öðru lagi, að vilji þingsins sé svo mikils ráðandi, að hver stjórn verði að víkja úr sessi, er ekki hefir hylli meiri hluta þingsins eða getur samið við það. Í stjórnfrjálsum löndum er „stjórnin fyrir þjóðina", eins og Bandaríkjamenn kvaðu að orði þegar þeir gengu undan yfirráðum Englakonungs, — en þjóðin ekki fyrir stjórnina, ~~eins og~~ sem oft hefir þó sýnt ótlan Danastjórnar, þegar Íslendingar hafa leitað réttar síns í hendur hennar.

Það er mjög ~~eftirtekt~~ fróðleg, að veita því eftirtekt, hversu þessar grundvallarhugmyndir þjóðræðis og þingræðis koma fram hjá þeim stjórn og þeim löggjöfum, sem nú ~~þykjast~~ ~~er~~ vera að leggja hornsteinana undir sjálfstjórn og þingræði vors Íslendinga. Aðferðin við flutning stjórnarskrárfrumvarpsins,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

er samþykkt var á síðasta þingi, þar þeir hjörast vitni.

Ráðgjafinn – sem er að fá þjóðinni þingræðið(!!), leggur fyrir alþingi tvö stjórnarskrárfrumvörp, og valdbýður þingiinu að samþykkja annaðhvort frumvarpið óbreytt með öllu. Hér er ekkert undanfæri undan valdboðinu, – þinginu er harðbannað, að hagga nokkuð við nokkru atriði.

Alþingismenn láta sér vel líka þessa framkomu gegn löggjafarþingi Íslendinga, samþykkja annað frumvarpið óbreytt samkvæmt valdboðinu – og þakka ráðgjafanum hjartanlega fyrir hjálpleytt og hyggjumennskuna.

En gegn kjósendum er ódmúrinn þytur í löggjöfinnum. – Þeir hafa samkv. skipun ráðgjafans samþykkt og ákveðið, að sérmál Íslands skuli borin upp í ríkisráði Dana, þvert ofan í alla baráttu hinna Íslenzku þjóðar síðan á Þjóðfundinum 1851, og gagnstætt vilja allra þeirra manna, sem bæði hafa fyrir réttindum landsins á þessu tímabili. Svona gagngerða stefnubreytingu geta þeir ekki vel búist við, að kjósendur fallist á, ef málið kemur undir þeirra gerðir og rannsókn. Þeir taka þá af skarið ~~og tjá þá óánægju til kjósenda, að er~~ og ögra kjósendum með því, að engin mun gerast „svo djarfur“ að hreifa við“ því á næsta þingi, sem samþykkt hafi verið á þessu síðasta þingi!

Þarna er morgunbjarmi þeirra glæsilegu ~~aldar~~ þingræðisaldar, sem nú er í aðsigi á Íslandi! Ráðgjafinn skipar alþingi að samþykkja innlimunarlög óbreytt; alþingi hlýðir valdboðinu auðmjúklega og þakkar fyrir, en

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Morgunbjaarmál Þingræðisins.

Það hefir jafnan verið viðkvæði þeirra manna, sem mest hefir borið á í deilunni um stjórnarskrármál Íslendinga hin síðustu ár, að ~~þjóð~~ barátta þeirra miðaði til þess, að þjóðin öðlaðist sem fullkomnast þingræði.

Margir úr flokki heimastjórnarmanna virðast hafa gert sér vonir um, að fr. síðasta þingi mundi tryggja þingræði í landinu og flokkur dr. Valtýs Guðmundssonar þóttist, með sinn fyr, vinna þjóðinni í hendur álíka þingræði sem það, er ríkir í Englandi og Frakklandi.

Til þess að þjóðin geti ráðið sínum lögum og lögum, til þess að þingræði eigi sér stað, þurfa þá fyrst og fremst, að þjóðin hafi óbundnar hendur til þess að velja þá menn eina til þings, sem fylgja fram hennar vilja, og í öðru lagi, að vilji þingsins sé svo mikils ráðandi, að hver stjórn verði að víkja úr sessi, er ekki hefir hylli meiri hluta þingsins eða getur samið við það. Í stjórnfrjálsum löndum er „stjórnin fyrir þjóðina", eins og Bandaríkjamenn kraðu að orði þegar þeir gengu undan yfirráðum Englakonungs, — en þjóðin ekki fyrir stjórnina, ~~eins og~~ sem oft hefir þó sýnt af sér Danastjórnar, þegar Íslendingar hafa leitað réttar síns í hendur hennar.

Það er mjög ~~eftirtekt~~ tríðvert, „að veita því eftirtekt, hversu þessar grundvallarhugmyndir þjóðræðis og þingræðis koma fram hjá þeim stjórn og þeim löggjöfum, sem nú ~~þykjast~~ ~~er~~ vera að leggja hornsteinana undir sjálfstjórn og þingræði vorl Íslendinga. Afleðin við flutning stjórnarskrárfrumvarpsins,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Svo lýsti hann lögum á Íslandi og Alþingi. Og svo var þá hefði valdið að Ísland hefði komið undir Noreg.

og að það hefði verið af þvi að þeir fóru hefði ekki gítað komið sér, saman um lög og rétt og þessvegna nýgjð hafa Noregs konum. Nú var það líka rétt er íslendingum vildu ekki hafa útlt annað samleigin legt und Danmörk en konung en það vari alveg óhugsan legt. þvi konungur gati ekki skipzis. það vari óréttlátt fyrir báðar þjóðir, og það gati aldrei gengið. sagði líka að skilnaðar fyndist sjer óhugsan legur, en einu sinni sagði hann að sjálfsagt vari að viðurkenna Ísland sem fjórða landriki Skandinavíu. Hann sagði að

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Danmörk vari ekki skógi
þakin, en skógi þrædd, en líka
nakið land svo að á suðurlandi fyndis hvor einn stór
kvistur (8-náin Reinnviðatre) eg af þessari kristu varu þeir svo
vaxnir, þeir hefðu spurt
eitt tré og skógarnis varu svo að segja hann hefði þeir
náðarn rýðis í gegnum hann
hafði hann spurt hvort þeir nú
ekki hrásum kæmi í skógi
(svæðin smá lega sagði hann)
ákveðitad til að skriðan

Talaði um stand landsins
fram hér njóg gamnlegir
fornfræðinar Sand- og Krum
Ummi Straumar taldi hann
svo njó þingslin
Og ekki var undur þó
þjóðin vari ödu vísi en aðr
í þessari Stórfenga náttúru
og þó svo fögur ekki
vissu an japanski m

Noregur fjöll og dalir (þar fjöll
ein sér frony fjöllin fullg og
Dalir nir hjartir og lengir
með fjörunnis á eftir
hvern sem allvar hilt
lest gata maðurs sér
fegurð landsins í öðrum
hetjum Gaimars á Kliðurmá
Fögur er hlíðin" (þá gátu gátis þá
til hvað allir fjarðarnir skyldi þá
Hann lagði á hestur á
Íslendingar hefðus aldrei
hallað sig Norðmen og
viðdu ekki vera Norðmen
Hlegði frá hvarvetna landsins.
hefði á leggds. hennde Inga
Hjörleifs var Sagði að ekki
land vari af svo hrjóstur
aðir mönd og Ísland N
lega Norðmanna stórhöfðingjum
og Konungum Íslum (Mikla)
Og vari þar ekki legt á
þeim mönnum Ólaf

Sagði að Danir hefðu
aldrei sleppt þá og ekki
gert sig far um þræl
hvar
hefðu þeir meðan vörg
til ekki hefði hugsaðst
til Danna og kæmi þá
af trúnni, að Danir vari
ekki nógu miðlir til þess
að til gátu hætt vörg til
hjá þeim og ekki aðrir
leiðir og þetta er líkt
Eyjar vari þaðanga
en á einhvern hátt
líkt sér um menn
þá á Di gömlu ekki hafði
hafðandi at hætta er Drinn
alveg um og þá hefði verið miðan
úrsabe, og hvarvetna vari góð
stiðjand. Sagði á Sögan var
ódöðleg fór Norðan þá var
undur mörg fjár af þann
góðu hvarn vörs þjóðar í öll
Málum, ekki á sagnaríkum
og Doni er Norðmaðr sem
varðar hefði annað en
Íslendingasögur

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar© Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Svo lýsti hann lögum í fornöld og Alþingi. Og svo hvad þau hefdi valdid ad Island hefdi komid undir Noreg.

og ad þad hefdi verid af þvi ad þeir fóru hefi ekki gítad komid sér saman um lög og rétt og þessvegna ailgid hefur undir Noregs Konung. Nú var þad líka nokkrir íslendingar sem vildu ekki hafa ætt annad samsigin legt und Danakóng en Konung en þad vari altaf óhugsanlegt. þvi Konungur gati ekki skipsis. þad vari óréttlátt fyrir hádar þjódir, og þad gati aldrei gengid. sagdi líka ad skilnadur fyndist sér óhugsanlegur, en einn stúm sagdi hann ad sjálfsagt vari ad vidurkenna Island sem fjórda lendridi Skandinavíu.

Hann sagdi ad

Hann sýndi margar ~~[illegible]~~ skuggamyndir og vírdi og þad ad Hann Sýndi hadi Jón Sigurdsson og Jónas Hallgrímsson.

hestur minn þjódarinnar og taladi ánægjú vel um þá, ekki adra náungrada sína sýndi hann Gamla mynd. Gislason bróúur, og sagdi ad þad vari sífir „Dansk!!!" Mínir er þad ekki sífir Hollendingur? og svo sýndi Hann Sóp mínid, fallegustu byggingu landsins, og sagdi ad er danskur „Arkitekt."

Og var þad auðvitad til ad sýna ad vid varum altaf upp á Dani Konur langt um ~~[illegible]~~ gat [illegible] ad þeir Hann sagdi ef Tími vari.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar forsætisráðherra og Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Óhollustan í lærda skólanum.
(Framh.)

Á skyrkveiðinguna hefir verið minst nýlega. Mátti þar mörgu við bæta, því að eigi eru dæmi þau, er þar eru nefnd, nein fáðemi, en þó mun jeg eigi fara mörgum orðum um það hjer, enda yrði það óyndisleg frásögn að rifja upp meðferðina, sem sumir piltar hafa sætt. Það yrði erfitt að reikna það út, hvaðan hverju hefir verið farið hin síðari árin, og þá einkum í veðr sem leið, er þeim skyrk var útbýtt, en þó má sanna það, að með marga pilta hefir eigi verið farið eptir efnum, þeirra hæfileikum (ef nokkuð skal marka einkunnir þær, er kennarar gefa), eðr siðferði. Hverning skuldar annars á því, að öll þau ár, sem jeg hefi verið í skóla og vitað hvað þar gjörðist, hefir aldrei borið á nokkurri óánægju með skyrk-

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar, borgarskjalasafn Reykjavíkur

veitingunum í Bræðrasjóði, en eftir hvorlag sósau um úthlutun ölmosunnar? Það virðist þó eðlilegt, að þiltar vorn hólfyndnari við sína líka (5.- og 6.-bekkinga), en ráða úthlutun Bræðrasjóðs, en við yfirborðara sína, kennara og skólastjórn. Hvernig atti að geta staðið á því, öðruvísi en svo, að þiltar úthluti þje[illegible] [illegible] [illegible] [

og er þó haldið í sumu, bæði með illu og góðu. Piltar vilja heldur læra utan skóla, sem vor er, og verða þá að setta sig við misjafna kennslu eða enga; svo falla þeir við prófin (í vor fjöldi víst fleiri, en áður var lítil áður), og virðist svo sem „yfirboðarnir" taki eigi mjög sárt til þeirra. Fleiri þeirra, sem hanga í skólanum hafa meira og minna illt af skólavera sinni og margir fá óbeit á skólastjórninni og skólalífinu yfirleitt, en óorð kemst á skólann meðal allra fjöldans og víðar. Þetta er óþolandi, og þótt kennarar og skólastjórn láti sem þeir sjái þat ekki og bæti í engu ráð sitt, þá ætti fjöldinn og þingið að sjá að svo búið má ekki standa framvegis og að einhvað verður að gjöra til þess að bæta skólann. Reglugjörðin nýja er gallagripur hinni þarf að gjörbreyta. Og fyrir

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

skólann þarf að setja duglegan og góðan mann, sem þiltar geta virt og elskað. En umfram allt þarf þjóðin að komast í skilning um það að það er ekkert sama, hvernig fer um dýrustu menntastofnun landsins, og láta sjer annara um skólann hjeðan af, en hingað til. Því að ef menn hefðu almennt haft áhuga á skólamálum, þá hefði það aldrei liðist, að skólinn kæmist í þad horf, sem hann nú er í.

Student.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þeim skilningi að það (þegjandi samþykkið) heimili, af hálfu þess, sem þegir, lögum gildi þar, sem þau ekkert gildi hafa, þat ætla eg að sé enn hugsunarvilla. Eg hygg að þat sé fyrst grundvallarregla, að engin lög geti nát gildi yfir nokkuru svæði mannlegrar athafnar fyrri enn þau hafa þar verið leidd í lög á lögboðinn hátt; enn þat veit eg eigi til að sé boðit í lögum, að þegjandi samþykki orki því, að veita dönskum lögum lagagildi fyrir Ísland.

Tvær innlimanir.

Ráðgjafi Íslands hefir nú setið síðan 1874, og sitr enn, í ríkisráði, flytjandi sérmál Íslands þar, eftir engum lögum. Hvað lengi sem hann legði sér að sitja á sama hátt í ríkisráði við það, sem ritstj. nefnir þegjandi samþykki Íslendinga, gæti hin löglausa athöfn eigi orðið að löglegri við lengdina, fremr enn t.a.m. þjófnaðr verðr að löglegri, ef hann er lengi framinn óátalið. Ríkisstöðulegr og stjórnskrálegr réttr Íslands stæði óskertr andspænis slíkri ríkisrétteseta ráðgjafans, því að til engrar sáttmálalegrar heimildar fyrir henni af hendi Íslendinga yrði vitnað. Enn engin lögbindandi innlimun er til, nema sú, er hinn innlimaði aðili geldr samþykki sitt að lögum og rétti.

Til enn meiri skilningsauka má nú setja hér hvora við hliðina á annarri

A. Slíka frammvegisetu ráðgjafa í ríkisráði er hingað til hefir við gengizt.

Eins og þegar er sýnt hefir hún við engin lög að styðjast. Ritstj. segir reyndar að, ef henni héldi áfram, þá færi ráðgjafinn eftir "aldönskum" lögum, grundvl. Dana. Þat ætti þá að vera þetta ákvæði

B. Þá sem af lögákvæði síðasta alþingis leiðir.

Alþingi hefir samþykkt, í einu hljóði,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

í 15 gr. þeirra laga, sem hann ætti að geta borið fyrir sig:—
"Öll lög og mikilsvarðandi stjórnar-
"ráðstafanir skal bera upp (forhandles)
"í ríkisráði."

Enn þessi fyrirbára hefði þó ekkert réttargildi, meðan Íslendingar eigi leiddu ákvæði þetta samkvæmt landsrétti í lög sín. Slík ríkisráðsseta ráðgjafa táknaði því enga löglega innlimun als; hún væri að eins gjörræði utan laga, sem hefði engan lögbindandi kraft landsréttinum Íslands, sem leiðar væru frjálsar hendr til síendtekinna mótmæla gegn gjörræðinu.

að ráðgjafi Íslands (búsettr í Reykjavík, eins og lög gjöra ráð fyrir) skuli — "bera lög og mikilvarðandi stjórnar-
"ráðstafanir upp fyrir konung í
"ríkisráði".

Hér má nú ejá, að Íslendingar ætla, fyrir sitt leyti, að leiða í lög í stjórnskrá sinni tilfært ákvæði grundvallarlaga Dana. Þetta er ekki einungis einróma vilji þings þeirra, heldr ~~og vilji konungs~~ og kappsmál hinnar dönsku stjórnar; og má þá ganga að því vísu, að eigi verðr spurt um það, hvort hér sé lögum skipað eftir landsrétti Íslands eða ekki, úr því að aðilinn sem það ætti að gera, þingið, lætr það eigi til sín taka. Hér hafa Íslendingar sjálfir innlimað sig konungsríkinu Danmörku samkvæmt stjórnarbótar frumvarpi er ríkisráð konungsveldisins hefir falið ráðgjafa Íslands að leggja fyrir alþing. Eftir þessu hafa þaulsætnir Danir beðið í 51 ár. — Ritstj. telr ríkisráðssetuna A. "miklu nær innlimun í Danmörku" enn ríkisráðssetuna B. Hit sama er: A. er engin innlimun, B. eins fullgerð og Íslendingar geta gert hana.

"Hreint og beint ísl. löggjafarmál".

Enn nú á ríkisráðssetan B. að vera "hreint og beint íslenzkt löggjafarmál, sem hið íslenzka löggjafarvald hefir fullan rétt til að skipa fyrir um eða afnema með stjórnskrárbreytingu hvenær sem tími álízt (!) kominn til þess." Þetta er undarleg hugsunarvilla.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Hér er um ekkert 'hreint og beint íslenzkt löggjafarmál' að ræða, heldr að eins um réttlausa gönu alþingis, sem kjósendr bera enga ábyrgð fyrir. Gangi hún framm, eins og ráðgert er, þá hefir alþing "þann seyði raufað, að betr væri, að eigi ryki". Því að svo mikið er víst, að þá væri ~~[illegible]~~ það verk unnið er sízt allra horfði til friðar í landi; komandi og lítandi kynslóðir mundu aldrei þrýtast á að mótmæla því að búa undir alsendis réttlausum stjórnbótarákvæðum er gerðu þann rétt að engu að land hefði stjórn í sérmálum út af fyrir sig. Og sízt skyldi mig undra það, þó að 'matrósarnir' sem nú eru fengnir í 'spekulantstíð' eftir gullregni ráðgjafa dæmisins, yrðu með tímanum ófriðlegastir allra á svipinn og verstir vitfanga, þeir er í lægra haldi þættust liúta.

~~[illegible]~~ Hið íslenzka löggjafarvald hefir ekki einungis ekki "fullan", heldr alsendis engan, "rétt til að skipa fyrir um (!) eða afnema með stjórnskrárbreytingu, hvenær sem tími 'álízt' kominn til þess," það skipulag sem af innlimunar-ákvæðinu leiðir. Sá réttr yrði, þráðbeint eftir orðum innlimunar-ákvæðisins, eingöngu í höndum ríkisráðs, því að þar á ráðgjafi Íslands að "bera upp lög og mikilvarðandi stjórnarráðstafanir". Þetta er svo hádegisbjartr hlutr, að auðvitað er, að ritstjórinn viti hér betr enn hann ritar. Enn orð hans eru tælandi fyrir kjósendr og þingmenn, það er að segja þá af hvorum tveggja, sem eru svo tal-hlýðnir, að hugsa ekki út í það, sem þeim er sagt. Öll málsgreinin ber þann svip, að hún sé skráð gegn betri vitund í þeim tilgangi, að leiða menn afvega. Enn þó svipinn sé þannig get eg þó eigi fengið af mér að eigna ritstjóra Austra slíkan skálkaskap. Enda má honum vera það nóg refsing, að vita, að hver einasti kjósandi og þingmaðr, sem vitandi er vits síns, sér þegar í hendi sér, að á tálhýali

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

af þessu tægi er als engar reiður að henda.

Nei, meðan Danmörk er Danmörk verðr aldrei samþykki þess ríkis fengið til breytingar á því fyrirkomulagi sem innlimun þessi, (ef úr henni verðr,) ber í ekauti sér og Danmörk hefir seigt og fast sótt í hálfa öld að fá Íslendinga sjálfa til að lögfesta. Ekki nóg með því, hver sem örlög Danmerkr ~~verða~~ yrðu á þeirri voðaöld (stórveldaágangs á smáríkin) ~~[illegible]~~ sem nú gengr yfir heim, þá yrði hinn innlimaði leppr að fylgja með hvort sem ljúft þætti eða leitt. ~~[illegible]~~ Íslendinga eigin ~~[illegible]~~ sjálfsinnlimun fyrirkvæði, að þeim gæfist nokkur kostr á, landsréttindalausum, að beina landi sínu braut framtíðarinnar með þjóðatkvæði (um það hverjum tónarði þeir helzt vilda láta) (plebiscite). Segi eg ~~sigi~~ þetta sízt í þeim ~~tilgangi~~ anda að eg óski Danmörku nokkurs (ills, allra sízt) slíks fars; þvert á móti, eg vona að voldug hönd forsjónarinnar verndi hið fagra land og hið hamingjusala (hrjáða) alþýðu gegn voðanum. En allt fyrir það getr maðr þó horft framan í tímann og tekið eftir gangi hans, sem smáveldin sjálf játa, og láta á sannast með ~~sa~~ sjaldnum herkostnaði (sem þau naumast fá borið), að þeim standi megn stuggr af.

"Hreint og beint íslenzkt löggjafarmál" er það löggjafarmál, sem hvorki tesr út yfir nokkurt stjórnmálalegt fyrirkomulag í Danmörku, né nær út á svæði hinna sameiginlegu mála.

Seta ráðgjafa Íslands í ríkisráði er hvorki né getr nokkurn tíma orðið slíkt (þ.: "hreint og beint íslenzkt löggjafar-)mál.

Hvort réttast sé farið með ríkisráðssetumálið eins og sáttmála-mál (Traktatsag) eða sameiginlegt mál, það er hlutr sem eg leifi lögfræðingunum að elta milli sín.

Um hvað er keppt?

Hvað er verið að keppa um hér? – ráðgjafa búsettan í Reykjavík, "miðdepil allrar umboðsstjórnar" og "einvaldan yfir allri löggjöf" Íslands! Lands-

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

höfðingjadæmið gert ráð fyrir að nema af, svo að enginn fulltrúi konungs á að vera í landi til að líta eftir ráðgjafanum, eða að annast réttindi konungs og krónunnar eða að halda uppi konunglegri gestrisni, þá er höfðingja með stjórnar-meðmæli ber að garði. Sá búsetti á þá að annast alt, umboðsvald, vera einvaldr um alla löggjöf, hafa sjálfr eftirlit með embættisfærslu sinni, gegna fulltrúadæmi konungs o. s. fr.; (hafa einart fylgi blaðsins með stjórnarauglýsingunum! m.fl.) þenna valdskrúða á hann að bera með þeirri ábyrgð fyrir alþingi, er ríkisráð sampykkir! Þetta ráð verðr nú að hafa itt eftirlit með manninum; enn það verðr að hafa það í langflestum tilfellum með hans eigin augum. Hefir hann þá itt í hvorum vasa, Island í öðrum, ríkisráð í hinum. Við þessa höfuðskepnu mundi smámennum hollast að bekkjast sem minst. Hann yrði einvaldastr, voldugastr, ráðrík-astr, ábyrgðarlausastr maðr í Danaveldi. Þetta er með ráðum gjört. Til þess, að koma framm öllu því fyrirkomulagi sem nauðsynlegt er til að gera skattland úr Íslandi, er alræmdis nauðsynlegt að sá, sem frammkvæmdinni skal gegna sé svo voldugr, að hann hafi alt ráð Íslendinga í hendi sér. Þegar vald landshöfðingja og amtmanna væri runnið honum í hendr og hann stæði einn á ruddum þiljum, þá ætti sá björn að vera unninn. Búsetan. Enn búsetan, maðr Guðs og lifandi! hún helgar alt. Hún er sú lind sem úr renna allar frammfarir, farsæld, blessun og blómi þjóðarinnar. Það gerir ekkert til hver persónan er. Það er í sjálfu sér gott að ráðgj. sé góðr, ráðvandr og duglegr maðr. Enn þó hann aldrei nema væri rót, ræfill eða bófi, þá bætti búsetan úr því öllu. Hún er orðin, í þólitískum náðarboðskap flokkaforingjanna á Íslandi einskonar nýj útgáfa 'kærleikans'. Þó að ráðgjafinn talaði tungum manna og engla, og hefði eigi búsetu, þá væri hann svo sem klingjandi eir og gjallandi bjalla; þó hann hefði spádómsgáfu og skildi alla leynda dóma,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

og öll visindi, og þó hann hefði alla trú, svo, að hann gæti flutt fjöll, og hefði ekki búsetu, þá væri hann ekkert; og þó hann ~~gæfi~~ seldi af hendi allar eigur sínar til að ala fátæka, og þó hann gæfi líkama sinn til að brenna hann, og hefði ekki búsetu, þá gagnaði það honum ekkert. Búsetan er þolinmóð og góð í sér; búsetan öfundar eigi, gortar eigi af sjálfri sér, er eigi drembin, hegðar sér eigi ósæmilega, er ekki sérplægin, eigi uppstökk út úr litlu, hugsar ekkert illt, fagnar eigi yfir ranglæti, enn fagnar í sannleikanum, um ber alt, trúir öllu, vonar alt, þolir alt. — Að fyrir þessa óuppausanlegu fjöðsælu-lind geti maðr þó eigi bodið minna enn landsréttindi Íslands, ef menn ekki vilja láta standa uppá sig, það getr hver tossinn sagt sér sjálfr! — Góð er nú búsetan í sjálfu sér, enn í framkvæmdinni verðr hún þó því að eins góð og þörf, að hún verði sett í svo skynsamleg sambönd að, að minsta kosti, ekki leiði alt of mikið illt af henni. Hún er eins og hver annar góðr hlutr, hún er illt ef óvitrlega notuð. Nú, enn hvað sem um gæði hennar eða ógæði er að segja, þá er og verðr þó aðalspurningin: Hvers virði er hún? þá kemr til álita önnur spurn: er hún ekki réttr sem Íslandi ber eftir orðum stjórnskrárinnar: Island... hefir stjórn í sérmálum sínum "út af fyrir sig"? — Án alls efa. Enn fyrir einu lögfestan rétt er það nauðsynlegt að láta prútta ~~[illegible]~~ út úr sér annan; eða réttara sagt fyrir eitt landsréttar-atriði að láta hafa af sér öll landsréttindi að öðru leyti. Þegar nú sona liggr í málinu, þá er eigi að furða þó alvörugefnum mönnum sé farið að líða fyrir brjóst af að lesa þetta sífelda búsetu-gum, og hinir léttlyndari kými að molbúa svipnum á öllu saman, gumi og gumurum jafnt.

Það sem þessir menn telja búsetunni meðal annars til gildis er það, að ráðgjafinn verði alt af við hendina, nema þá sjaldan að hann bregðr sér í nauðsynja-

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

erindum til Hafnar. Þessi naudsynja-erindi eru nú þau, að bera upp fyrir konung í ríkisráði lög og mikilsvarðandi stjórnarráðstafanir. Hvað ríkisráð telji "mikilsvarðandi stjórnarráðstafanir" vita nú þessir menn engu fremr enn eg. En það getr hver maðr sagt sér, at með heimfluttri stjórn muni þeim fjölga stórum. Mikilsvarðandi stjórnarráðstafanir eiga enga bið að þola úrslita. En ef ráðgjafinn á að fara að eins endrum og sinnum með þessi mál til ríkisráðs þá þýðir það að hann skuli safna fyrir mikilsvarðandi ráðstöfunum, og fara með tillögur sínar um þær þegar honum þykir safnið orðið nógu stórt. Ferðin til Hafnar yrði tíðast 12-14 daga ferð. Þegar þangað kæmi, yrði ráðgjafi að bíða með mál sín, unz konungr stefndi ríkisráði saman. Á fyrsta fundi er hann sækti yrðu málin ~~at sinu~~ lögð framm og tillar þeirra ~~bókaðir~~ skráðir í gjörðabók ráðsins; hin einfaldari líklega, eða ef til vill, afgreidd á sama fundi. Með afgreiðslu hinna stærri mála yrði ráðgjafi að bíða funda-hentugleika konungs og ráðs. Tíminn sem til þessa gengi yrði því lengri, sem málin væru fleiri og ráðinu þætti meira til þeirra koma. En ríkisráð Dana, eins og önnur ríkisráð, er hægfara og gætið, og hraðar (ótt) að engu máli. Enginn þeirra sem telja, að ráðgjafi skryppi svo sem snöggvast endrum og sinnum til Hafnar vita, hvað langr tími gengr í þenna rekstr mála í ríkisráði, enginn, hvað langan tíma ~~biðr~~ málin (urðu að) bíða heima (áðr enn ráðgj. lagði af stað með þau) ~~[illegible]~~. En það getr hver maðr sagt sér, at innlimunar-ákvæðið flýti at gera afgreiðslu þeirra mála, er í ríkisráð þeru, alt eins tafsæla eins og sú er, sem nú gengst við. Ad íslenzkr ráðgjafi væri málunum kunnugri enn þeir dönsku er ofr eðlilegt, en ekki leiðir af því naudsynlega reinn aukinn flýti rekstrs í ríkisráði, nema hann þá hefði

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

fult traust ráðsins; enn þýðir það, að maðrinn (þá) hefði fult traust Íslendinga? Hver vill fullyrða það? Hið gagnstæða er hið líklegra.

Friðrinn á landinu.

Nú er loks svo komið upp úr á þeim sauðum, sem (á) innlimunarhögunum ganga, að friði í landinu á að standa voði af því, að til sé Íslendingar, er varnarorði þora að halda uppi fyrir réttindum ættjarðar sinnar. Þessir menn standa á bjargföstum grundvelli réttar og laga. Þeir fara ekki feti framar enn sá réttur (til skilr), þau lög heimila. Enn þessir menn ófriðarseggirnir? Það þykir Ancstra. Enn hann kemst rokkið hjáleitlega frá kærunni. Landsvörn á að vera ófriðar-vættin, því að hún haldi fram sömu skoðunum eins og eg í "Í ríkisráði". Enn þessari ritgerð (minni) var tekið með þeirri steinþögn, að ritstjóri sá það ekki til reins, að birta í blaði sínu tvær (aðrar) ritgerðir (eftir mig) um málið, sem hann þó hafði opinberlega lofað. Af skoðun, sem svarað er með steinþögn í landi, á landsfrið að standa voði! Almenna skilyrðið fyrir þögn er kyrrð. Almenna skilyrðið fyrir friði er skyldubundið starf. Almenna orsökin til ófriðar er hreyfing, sem rýfr þau lög er binda menn saman í friðar félag. ~~Nú fyrir þá sauðunum sér sagði ófriðr á~~ Landsréttr Íslands er það lögmál sem bindr saman í friðhelgað þjóðerni börn þess. Með samleikanu og rannsóknarinnar friðar-aðferðu kosta (menn) kapps að fá (fólk) til að skilja að þessi landsréttr sé nú rofinn á hinu fámenna, fátæka (þjóðar) félagi. Sé þetta ófriðr, þá er það ófriðr af við líka tægi og sá ófriðr væri, að (maðr), sem frétti að einhverir hefði byrgt glugga og dyr hjá nágranna sínum svo fólkið væri í myrkri og kæmist ekki út, færi til og ryfi frá gluggunum, svo dagsbirtu legði inn, og opnaði dyrnar, svo að fólkinu væri frjálst að ganga út.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Landvörn

~~Forsetaflokkr~~

Nei! að rjúfa frið í landi mun þeim verða ~~[illegible]~~ leift einum sem áum saman hafa bitizt eins og hungraðir gaddhestar um tuggu ráðgjafadæmisins, og í orði kveðnu hafa einskis hlifst til ófriðar sín á milli og nú loks hafa gengið í bandalag — þó friðr innbyrðis fari eigi með — að fyrirfara landsréttindum Íslands. (hótandi ofreki hverjum er mótti mæli) Móti þessum ófriðarseggjum hefir risið, ~~til varnar~~ (með „Landvörn" fyrir málgagn) sá flokkr, sem vigi hefir kosið sér innan landsréttinda, innan réttar og laga, það vigi, þar er Jón Sigurðsson varðist ~~[illegible]~~ með sannleikans, ~~og~~ réttarins og ráðvendninnar sigrsælu friðarvopnum. Þessi flokkr er ~~[illegible]~~ eiginlega eins og raun myndi vitni bera, ef hjartnatal væri tekið í landi — öll hin íslenzka þjóð, sem ókeypt er, óvéluð er. Í þessum flokki ætti hver einasta sál ~~[illegible]~~ að vera, sem um landi sínu söguerfðs réttar og framtíðar frelsis; hver einasta sál sem trúir því, að ~~[illegible]~~ líf hinnar litlu þjóðar liggi þróun af innlendri þjóðernisrót. Landvörn ~~[illegible]~~ talar máli, ferir mál allrar þjóðarinnar. Öll þjóðin saman tekin, er sá flokkur sem hún kveðr sér til fylgis. Og vili þjóðin öll einkenna sig svo sem flokk andspænis hinum flokkunum, þá er FORSETAFLOKKR vel valið nafn, dregið af því virðingarheiti sem öll þjóðin ~~[illegible]~~ gaf Jóni Sigurðssyni, sem jafnan ~~skipaði~~ hélt undvegi og forsæti þar er ORÐI skyldu verndað ~~rétt og frelsi~~

RÉTTR OG FRELSI ÍSLANDS.

(til verndar fyrir)

RÉTT OG FRELSI ÍSLANDS Eiríkr Magnússon

Athr. Rifn.

Ofmikið gróin hinn [illegible] og margþætta [illegible]

vinar, lauka vori G. M. í Cambridge sýnir skýst og skilnerki leyn þann á hve mikla vilja þeir fara með er hafa at byggja sampykki sitt til stjórnarfr. á því at nýverandi ráðaneyti geti ásamt alþingi ákveðið nýja stjórnskipun fyrir Íslands sérgjaldum gagnvart danska ríðaneytinu í heilt sinni. Þar er þessir fáráðlegu stadleysu byggjir á d. tímar þínum sína lífgent yfir stjórnarbótinni"!! — og vita fá aðra leið þeir at fúa á þessa kórvillu með sýk.

Vér getum ekki gert þessum mönnum annan betri greiða heldur en at ráðleggja þeim at lesa þessa grein Skag. G. M. rækilega — til þess at þeir geti meðan eru er tíma til lærdart af þeirri ímyndun at þeir vorkum verði brytjaðir um ríkisráðsreglur dans með leiðum nýja fr stjórnlagaákvæðum.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

~~Á Alþeimar~~.

Álfatrú.

1.

Á löðarþingi hefir alþingismaðr (einn), að vitnisburði Ísafoldar, sem eigi hefir verið borinn aftr, svo eg viti, látið það uppi, að ráðgjafi Íslands, (hinn 'búsetti') fari (ásamt) öðrum og sínum til Hafnar, til að ~~lát konung~~ "undirskrifa." Hvað hefir þingmaðrinn fyrir sér (Hann hefir) í þessu til stuðnings? — Þetta ákvæði hinnar svo nefndu stjórnbótar, sem alþing samþykkti í einu hljóði í fyrra: ráðgjafinn skal ... bera lög og mikilvarðandi stjórnarráðstafanir upp fyrir konung í ríkisráði. Hér er ekkert orð um neina undirskrift. Að bera upp mál hefir aldrei í sögu ~~máleins~~ íslenzkrar tungu (merkt, 'að skrifa undir mál'. Enn merkingin hefir ávalt verið, og er enn: að leggja mál framm undir álit þess, sem það er borið upp fyrir. Nú er konungr forseti ríkisráðs Dana.[1] Að bera mál upp fyrir hann í ríkisráði er því hið sama sem að leggja mál framm undir álit forseta og þess ráðs sem hann hefir forsæti í. Því að, ~~eftir Grundvl. Danm. skal~~ ~~bera upp (forhandles)~~ "öll lög og mikilvarðandi stjórnarráðstafanir skal bera upp" (forhandles) "í ríkisráði."[2] Í þessu ráði eru þau mál, sem þar eru borin upp, rædd; forseti, konungr, heyrir tillögur ráðsins, tekr við samþykki þess til mála, við ágreiningi þess um mál, við fellingu þess á málum, og lætr bóka alt slíkt í gjörðabók ríkisráðsfunda. Eftir samþykki ráðsins ~~bjóða ráðherra, sem talað er í máli~~ bera ráðherrarnir málin til konungs undirskriftar; enn hann getr undirskrifað mál hvar sem honum þóknast sjálfum. Ákvæði alþingis þýðir því það, að 'hinn búsetti' fari með sérmál Íslands í ríkisráð til þess, að þau verði þar, á venjulegan hátt, búin undir endilega undirskrift (úrskurð) konungs. Hitt er Álfatrú, að hinn búsetti fari með málin til að láta konung undirskrifa þau þá (þegar) er hann ber þau upp í ríkisráði. Og eru það óskiljanlegir löggjafar sem ekki bota betr enn þetta í sinni eigin löggjöf.

1) Grundvl. §. 15.

2) Grundvl. § 16.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

2.

Sá þykir, nú orðið, varla maðr með mönnum, sem ekki "veit" það, að allt, sem konungr undirskrifar, það undirskrifar hann "í ríkisráði". Þetta er ein Alfatrúin, af mörgum, sem flóað hafa úr nægta-horni (hinnar nýju) alfatrúar, ákvæði alþingis, er býðr hinum mikla búsetta að bera termál Íslands upp fyrir konung í ríkisráði. Ef undirskrift konungs ætti að verða að eins í ríkisráði, (eins og fundahöldum þess hagar nú,) þá fækkaði nú, heldr enn ekki, tölu þeirra daga í árinu er konungr undirskrifar (á) nú; og fjölgaði, heldr enn ekki, sviplega um fundahöld ráðsins úr því sem nú gerist. Konungs undirskrift getr orðið hvenær sem hans hátign þóknast og hvar sem honum þóknast eða ríkisrandsins krefr. Hún getr orðið í höll hans, hverri sem vera skal, á hádegi, hún getr orðið í sæng hans á jólum bindabæ um miðnætti eða í tjaldi hans hvar sem vera skal, eða á hestbaki — rétt eins og vilja hans erlúst eða ríkisþörf krefr. Vili þeir álfatrúnnu halda því fram, að það sé (bara) Íslandsmál sem konungr verði að undirskrifa í ríkisráði, (þegar sá búsetti kemr inn,) þá verða þeir þó að sýna oss ~~ekki~~ hinum einhverja sennilega ástæðu fyrir slíkri tíu, áðr enn þeir geta búizt við að vér lát. um prinsignast undir þetta krossmark þólitiskrar endlausnar Íslands.

3.

Um ekkert eru blaðstjórar Íslands eins samþærðir eins og um það, að aldrei hafi Danir verið þeldisstefnu Íslendinga eins hlyntir eins og nú; aldrei hafi Ísland haft eins frjálslyndan ráðgjafa eins og nú. Hinn sögulegi samleikr í þessu atriði er nú þessi: Síðan 1851 hefir ríkisráð Dana aldrei gert eins einharða tilraun til að innlima Ísland í Danmörk eins og nú. Verði sú tilraun að framkvæmd, þá eru þegnar konungs á Íslandi hneptir í undirlægjuskap undir þegna konungs í Danmörku: því að um sameiginleg mál vélar ríkisráð þá ekki á engum Íslendingi til kvöddum, um hin sérstöku að til kvöddum einum, honum, sem það, ríkisráðið, hefir ráðið konungi til að skipa ráðherra fyrir Ísland. Með ótr.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

um orðum: honum, sem ríkisráð hefir kjörið ármann sinn eða fógeta á Íslandi, eftirlitslausan og ábyrgðarlausan. Síðan 1851 hefir enginn ráðgjafi sem farið hefir með mál Íslands ~~bróðt alþingi það ofríki sem sá hefir gert er nú eitt að völdum~~ látið alþingi koma á sínum hlut eins fyrirlitlega og þessi hefir gjört: þér innlimið yðr í Danmörku eins og eg, að undirlagi ríkisráðs, segi fyrir, og þá fyrirsögn takið þér óbreytta! Þetta er hinn mikli frjálslyndi ráðgjafi, sem ~~bróðt~~ blaðstjórar Íslands sjá eigi sól fyrir. Alfa trú er sterk!

4.

Það, að alþingi gegnir valdboði ráðgjafa, og samþykkir í einu hljóði fyrirsögnina og setr ríkisráði í Danmörku þau lög, að ráðgjafi Íslands skuli fara með sérmál landsins til meðferðar í ríkisráði, á að vera "hreint og beint íslenzkt löggjafarmál". Í 3. gr. stöðulagana eru þau mál talin upp, er vera skuli sérstök mál Íslands. Í 1. gr. stjórnskrár Íslands er svo ákveðið, að í þeim málum, sem talin eru upp í 3. gr. stöðulagana skuli Ísland hafa löggjöf og stjórn út af fyrir sig. Í engum öðrum málum hefir Ísland löggjöf né stjórn út af fyrir sig. Til þessarra mála er ríkisráð Danmerkr ekki nefnt á nafn, eigi máli að því sveigt á nokkurn hátt. Liggr það þá í augum opið, ~~[illegible]~~ að alþingi Íslands hefir ekkert löggjafarvald í nokkuru máli, er víkr að sessaskipun og vinnubrögðum ríkisráðs Dana. — Römm er Alfanna trú!

5

Ríkisráðs-ákvæði alþingis á að vera auðbreytt sökum þess, að það sé hreint og beint löggjafarmál alþingis. ~~En nú tilskilr ákvæðit~~ Sú breyting væri náttúrlega samkvæmt ákvæði alþingis. "mikilsvarðandi stjórnarráðstöfun" er frammkvæma yrði ~~að alþingislögum~~. En nú skipar ákvæði alþingis svo fyrir, að ráðgjafinn skuli bera upp fyrir konung í

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

ríkisráði lög og mikilvarðandi stjórnarráðstafanir. ~~Breytingu þessi~~ Þegar alþingi því þætti tími kominn til að breyta ákvæðinu, og gerum ráð fyrir því ~~þó~~ yfrið óliklega tilfelli, að verkfæri ríkisráðs, ráðgjafinn, fengi eigi aftað því, að þing gerði ít lög til að fá breytingunni framgengt, þá yrði hann að fara og "bera" þau "lög upp í ríkisráði". Nú færu lögin fram á að breyta þvi laga-ákvæði, sem ríkisráð sjálft fyrir önduerðu ~~bað~~ hafði látið ráðgjafa Íslands bera upp á alþingi, ~~með~~ og ~~þá~~ ráðinu þótti svo mikils um vert að koma fram, að það réð konungi til að staðfesta það, þvert ofan í ríkisstöðulegan rétt Íslands, þvert ofan í landsrétt þess og þvert á móti grundvallarlögum Dana. Í ríkisráði fengi (— það getr hver maðr sagt sér sjálfr —) breytingin þá fylgt hvers einasta ráðherra — til grafar; ~~[illegible]~~ yrði þau lögð þar til hvílu, hjá landsréttindum Íslands, við viðhafnarlitla útför! — Í þessu atriði gerir Alfatrú ráð fyrir því, að lagasynjunar réttr konungs sé eigi til; að í stjórnmálum Íslands hafi Danir (ríkisráð) ekkert minni, engan vilja; að íslenzkt löggjafarvald sé alveg eitt um hituna, ~~nema~~ (Alfatrúnni) að Íslendingar trúi sér langt um betr enn sinni eigin sögu, lögum sínum, fræðustu mönnum sínum (Jóni Sigurðssyni) og heilbrigðri skynsemi, og, loks, að það sé sjálfsagðr hlutr, að sú stjórnskrár-breyting gangi sigrandi fram, sem allir skynjandi menn vita fyrirfram að fær hjá þeim, sem eftir ákvæði alþingis sjálfs eiga að leggja smiðshöggið á hana — sitt sleggju-röthöggið hjá hverjum. Í þessarri öld er engin trú lík Alfatrú!

§ 6.

Eitt blómstrið í "Fools'-Paradise" Alfatrúar er þetta: Þegar ákvæði alþingis er orðið að lögum, þá höldum vér "með krafti" fram þeim skilningi, að eigi skuli ræða sérmál Íslands né gera ályktanir um þau í ríkisráði. Enn að bera

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

mál upp fyrir einhvern merkir, eins og áðr er sagt (§ 1.) að leggja það framm fyrir þann, sem klut á í máli, til þess, að hann láti uppi skoðun sína á því. Um skoðun sína láta menn í ljós, meðal annars, með því, að ræða það efni, sem undir skoðun þeirra er borið. Nú væru það býsna óþegnleg atlot við konung, að setja það í lög, að ráðgjafi Íslands skuli bera upp fyrir hann í ríkisráði sérmál Íslands, það er: skuli leggja framm fyrir hann, forseta ráðsins, málin, enn mótmæla því um leið, af hendi Íslendinga, að þau verði rædd eða ályktun um þau gerð í ráðinu. Þetta væri — þegar ákvæði þings væri orðið að lögum — að svikjast, með óskiljanlegri léttúð, undan eigin lögum og að gera háð og narr að konungi og hjá hans háa ráði sem lýtr forsæti hans. Þetta sér hver maðr í hendi sér, sem gætir þeirra reglna, sem starfsemi ríkisráðs fer eftir. Forseti tekr við þeim málum, sem upp eru borin fyrir hann. Frá forseta stól tilkynnir hann í eins stuttu máli og verða má (précis sem skrifarar búa honum í hendr) efni hvers máls, um leið og hann kveðr ráðið álits og ályktar um það, hvert eftir annað. Þessari fösta venju á hann nú ekki að mega fylgja í málum Íslands, sem að lögum, eru borin upp fyrir hann, heldr á hann, frammi fyrir þeim ráðherra fundi sem hann stýrir, að rjufa fastar reglur fundahalda, og skrifa undir mál Íslands (ein allra mála, sem upp eru borin fyrir hann), meðan ráðgjafar hans sitja (og horfa á steinþegjandi hjá) ~~[illegible]~~ (meðan) undir er skrifað! Þessum skilningi eiga nú Íslend. ingar að halda framm með krafti, þegar þeir eru bánir með lögum að vísa sér. málum sínum til konungs í ríkisráði, án nokkurrar ákvörðunar um það, hvernig þar skuli með þau farið! — Danir færu með skilninginn eins og hvern annan Alfaskilning, og Alfarnir — ja þeir færu þá ekki lengra út í það!

Í orphaugum flónskunnar hafa menn stundum fundið gullmola vits.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

í þessum Alfaskilnings-haugi má og finna dálítið gullkorn vits, þótt gullið sé ekki eiginlega af hreinasta tægi. Gullkornið er þetta: það tjáir ekki, með neinu móti, að ákvæði alþingis merki meira enn það, að konungr með ~~[illegible]~~ ráðgjafa undirskrifi sérmál Íslands; að ráðgjafar Danmerkr ríkis ræði þau mál og ályktí um þau nú alls ekki við gangast. Ef að þeir gjöra það, þá er ekki annað fyrir, enn að hefja stjórnarbarátturna að nýju "með krafti". Svo að Alfarnir eru þó, að því leyti, einlægis við kolann, (ef þeim er treandi til eigin orða,) að þeir vilja alls ekki að ákvæði alþingis ekuli varða innlimun í Danmörku. Með engu móti vilja þeir þó bregta því. Nú getr þó hver maðr með meðalviti séð, að ákvæðið er innlimun í Danmörku, og það dylst engum hugsandi manni, að þegar það er orðið að lögum, þá er of seint ~~orðið~~ að sakast um orðinn hlut. Enn þá vilja nú Alfarnir fyrst taka á þeim skilningi, sem þeim, er ekki enn af ~~þess~~ (þeirra) sandaluúsi, þykir ráðlegra (og ráðvandlegra) að taka á fyrirframm. Hið óhreina í gulli Alfa er (þá) þetta: þeir segjast ekki vilja hafa innlimun, ~~og get það verið hjartans~~ (þá er hún er orðin,) enn styðja á allar lundir að því, að hún verði; því að laga-ákvæði alþingis, sem er innlimun, ~~illi þeirra, enn getr líka, eftir vill, verið jafning með vörunum, og fyrir þvi eru meiri~~ gild og gallalaus, vilja þeir sjálfir að verði stjórnskrár-lögmál fyrir Ísland, og gjöra ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ þess, að ~~þeir eru einhverjir við það, að innlimun til er ákvæði alþingis~~ alt er þeir geta til þess að fá aðra til að vilja hið sama. Orð þeirra eru í sífeldum ~~[illegible]~~, ~~gangi fram~~, ~~enn segjast ekki vilja hafna þá~~, ~~er hún er orðin~~, og ekkert áflogum, við gjörðir þeirra. Nú eru verk manna óræk vottr um trú þeirra, svo að hér ~~verðr vitnað~~ ~~Sannr~~ er hér tölusvarr: ~~þvi að mannlýki þessi segjast einmitt ekki~~ verðr ekki villst á trú ~~einmitt~~ Alfanna, og má þá einu gilda hvað um orðin verðr; ~~þar eru vilja það, sem þeir sjálfir vilja, og gera alt sem þeir geta, til að fá aðra til að vilja~~. Þæmst eyru er yxn, hvort sem er. — ~~Enn þeir þá að vera sjónir manna á sér~~ Enn eigi má ganga alveg þegjandi framhjá soraskófunum, kjarnanum úr soranum. Hann er nú hvorki meira né minna enn drottinssvik. Innlimun heimta Alfar vorir að gangi fram; enn eru svo óhreinir og læðulegir, að geyma þegjandi í huga sér þann skildaga, að henni skuli ekki verklega beitt; verði það gert, þá sé sjálfsagt, að ~~[illegible]~~ (stjórnarskrána rofna. (eins og lagastafrinn fyrir henni vísar til, enn ekki) þá er hún er orðin,) Það er að segja: verði ~~[illegible]~~ innlimunin framnkvæmd upp á Alfa

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

vísu, þá er sjálfsagt að menn risi almennt upp á móti henni! Nú vita Alfarnir fyrirframm, að henni verðr beitt eins og lagastafrim til skilr enn ekki upp á Alfavísu; vita þeir þá fyrirframm, að hún vekr ekki einungis óánægju þeirra sjálfra — sé orðum þeirra triandi — heldr og allra manna um alt land. Þeir vita þá fyrirfram að það, sem um er að ræða, er þetta: er það politisk skynsemi, að setja lög, sem allir viðrkenna fyrirfram að hljóti að valda megnri alskerjar óánægju, ~~um alla kinn landa~~ úlfúð og hatri í landi? Er það vegrinn til að koma á þeim friði sem Alfunum þykir svo hörmulega skitinn? Svari mér, ekki hyggjulausir Alfar, heldr gætnir, skynugir, grandvarir menn. Svo mikið er óhætt að fullyrða — og er það hið hollasta öllum, sem hlut eiga í máli, að það sé gert í tíma — að vari nokkuri annarri þjóð enn Islendingum boðið það, að innlima hana í höfuð-ríki með lögum er á engum rétti yrðu studd, á téði hún þeim konungi (samboðna) hollustu, er staðfesti slík rétthaus lög, og láti löggjafa sína eiga óöfundverða æfi. Megum vér spyrja, er það ekki skylda hvers konungs, hvers settjarðarvinar, hvers Islendings er lifa vill í samborgaralegu bróðerni við hina hámentuðu dönsku þjóð, að gjöra sitt til að varna því í tíma, að ísquerfi um, lögerfi um landsrettindin á Islandi verði í fyllsta lagaleyri forðið fyrir fætr fáeinna manna til þess, að friða hégómlega drottnunargirnd þeirra?

Eitt er það, sem ekki er óskynsamlegt athugað af Dönum sjálfum: Nauðsyn ber til þess, að utanríkis ráðherra Danmerkr fái varnað því í tíma, að Islendingar flæki með löggjöf sinni ríkið inn í vandræði við önnur ríki, og vel væri það, að eftirlit yrði haft á því, að þeir eigi misbyðu rétti Dana í reinu á Islandi. Enn til hvers er þeim "bísetta" triandi, ef honum má eigi trúa fyrir því, að sjá um að Islendingar fari eigi að alþast út í kynja-löggjöf af þessu tægi? Enn hér má nú úr máli bæta á marga lund svo vel fari, án þess að innlima þurfi Island í Danmörku.

Skygnir

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

"Austri" og "Ríkisráðið."

Ritgerð mín: 'Í ríkisráði' var til þess færð í letr, að biða sönnun að því, at alþing hefði engan rétt, hvorki ríkisstöðulegan né stjórnskrálegan til þess, að setja það í lög sín, at ráðgjafi Íslands skuli í ríkisráði bera upp sérstök mál þess. — Sé það ekki heimilað alþingi í stöðulögunum frá 1871, né í stjórnarskránni frá 1874, að setja lög, er kveðiá hvað gera skuli innan ríkisráðs Dana, þá virðist það ekki orka nokkurs tvímælis, at alþing hefir, at lögum, ekkert vald til þess, at setja slíkt ákvæði í stjórnarbót þá, sem nú er í smíðum. Nú er það kumuqra um frá þurfi segja, at ríkisráð Dana lýtr, at lögum, í engu, ~~undir~~ hvorki smáu né stóru, undir löggjafarþingha (löggjafarvald) alþingis; það stendr alsendis fyrir utan hana; og hvernig getr þing þá sett lög, er gilda skuli fyrir utan þá löggjafarþingha, sem ríkisréttr og stjórnskrá marka því?

Um þetta atriði hélt eg að ~~ritgjörð~~ ritgjörð mín myndi ~~ekki~~ koma mönnum á skilning.

Það eru margir kjósendr til á Íslandi, sem þengið hafa svo þroskað hugagjuvit á stjórnmálum, at þeir sjá það eins glögt og þeir sjá, at tveir og tveir eru fjórir, at alþingi má eigi leyfa sér nokkura löggjafar-athöfn, er fari út fyrir það svæði löggjafarþinghár, sem ríkisréttr og stjórnskrá marka því. Og ekki nóg með það; eg veit af þeim, og þeim eigi fáum, sem þykir það 'kynlegt', at nokkurum manni detti í hug at halda því fram, at stjórnskrár frumvarp hljóti at falla, ef ekki standa í því tvö orð, sem alþing hefir engan rétt, ekkert vald til at setja í það, og gera því ákvæði, sem er 'hrein löglausa'. Eg sé ekki betr en at þessir menn standi á þeim grundvelli heilbrigðrar skynsemi, sem enginn fær raskað.

Kompas kjósenda 1902.

Enn nú telr Ritstj. Austra mér hafa yfirsezt í þessu máli. Eg á eigi at hafa

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

gætt að því, að kjósendr landsins vissu það fyrirfram, að þetta ákvæði: "í ríkisráði," mundi standa í frv. stjórnarinnar; því að bæði hefti "Politiken" 13. sept. (1901) og "Dannebrog" í jan. 1902, o: höfuðblað vinstri flokksins og málgagn Íslandsráðgjafa, látið uppi (1. Polit.): "að eigi megi skilja hann (Íslandsráðgjafann) frá stjórnarráðinu, svo hann geti leitað samþykkis konungs að ráðaneytinu fornspurðu", (2. Danneb.) (að) "aðalkostr á frv. stjórnarinnar og Dr Valtys" (væri) "að Íslandsráðgjafinn flytji málin í ríkisráðinu". Eftir þessu fóru nu kjósendr. Gekk þeim margt til: um fyrirkomulag með ráðgjafa Valtýs "þegjandi smeygt inn í ríkisráð og búsettum í Höfn," og ráðgjafa fast á-kveðnum í ríkisráðinu, enn búsettum hér heima á Íslandi, urðu þeir að skoða huga sinn. Þeir kusu það, "að gera enda á hinni skaðvænu stjórnardeilu", "vildu eigi stofna landinu í bersýnilegan voða með áframhaldandi illdeilum um stjórnarskrármálið og nærri hepting allo viðunanlego framgangs nytsömustu og naudsynlegustu laga, og framför landsins."[1] Þegar nú þetta var af ráðið "gáfu öll heima-stjórnar kjördæmi"... "alþingismönnum otvíræða skipun (!) að ganga að stjórnarfrv. eptir því, sem búast mátti við að það yrði útilátið... og konungsboðskaprinn 10. jan (1902)[2] og greinar stjórnarblaðanna höfðu gefið fullan ádrátt um, að það yrði úr garði gjört."

"Til þessarar niðrstöðu komust kjósendnir, bæði af því, að aðalkrafan um búsetu ráðgjafans hér á landi var þó fengin"... og þeim var heitið því fastlega af blöðum stjórnarinnar, "að Íslands ráðgjafinn eigi að vera miðdepill[2] allrar umboðsstjórnar og einvaldur[2] yfir allri löggjöf þess (– gratúlera Íslandi!).

Eftir þessum kompás sigldu kjósendr 1902.

~~[illegible]~~

1) Hér er borið alt ofmikið í lýsingu ástandsins. Menn hafa borizt á persónulegar illdeilur, það er satt, og illa farið, því að þær kæfa rósama rannsókn málefnanna og er það skaði, einkum þeim, sem blöðin eiga að koma í ljósan skilning um það hvernig í málunum liggr. Í þessu efni sakna eg, fyrir mitt leyti, einkum þess hvernig Björn ritstj. Jónsson hefir breyzt úr þeirri fyrirmynd ritstjóra sem hann var fyrstu tólf árin er hann gaf út blað sitt. — Enn að viðvaða hafi leyið af þessum illdeilum, eða að þær hafi heft framfarir í landi, það er að eigna þeim miklu meiri þýðingu enn þær eiga skilið. Ekkert samband sé milli ritstjóra rifildis og landsframmfara. Sá einn

2) Hvaint hinn rotalegasti fúgeli sem eg veit til að nokkurn landi hafi verið fyrirheitinn. "Voði" sem af því hefir staðið hefir ekki verið annar, en sá, sem unna velsæmi, kynni að kristna höfuð sín hálslíð yfir dónaskap og duglegsi ritstjóranna.

Landsbókasafn Íslands – Gegnir.is – Stafrænt bókasafn

Gullhamraðir
~~Singaðrvélaðir~~ Kjósendr.

Þetta er alt skrifað út úr lífsbók flokka-leiðtoganna þar sydra, sem smátt og smátt brestr þor að standa við eigin athöfn, innlimunina, óstuddir; klaupa því upp til handa og fóta til að varpa ábyrgðinni á þjóðina, kjósendrna. Það er gamla sagan:

Foringjar fárinu valda,
Folkið skal
~~[illegible]~~ gjalda.

Hér er eigi ráð nema í tíma sé tekið, það sjá "leiðtogarnir"; er því bezt, að slá þvi föstu frá öndverðu, er fyrir má sjá, að illa gefist ill ráð, að ~~þetta er~~ alt sé kjósendum ~~[illegible]~~ að kenna; leiðtogar og fylgismenn þeirra á þingi hafi (að eins) framkvæmt "ótvíræða skipun" ~~kjós~~ þeirra ~~[illegible]~~. Með þessu móti ~~[illegible]~~ ætti kjósendum (að verða) komið í kreppu, (það) sjá leiðtogarnir fyrir. Ef ~~þeir~~ Kjósendr (trúa þessu sem Austri fer, með) og það heldr hann og leiðtogarnir að kjósendr gjöri sjálfsagt, þá er svo (bægilega) gullhamrað, þá ~~er~~ (þykir) líklegt að kjósendum lítist (það) helzt ráð, að teygja úr sér, bera sig mamalega, og standa við það, sem foringjarnir eigna þeim að hafa (afrekað með einskonar valdboði.) ~~[illegible]~~ Það skyldi þó vera ólíklegt, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

að gefa út lögákvæðið: "í ríkisráði", samkvæmt því er staðið hafi í dönskum blöðum og boð-
skap konungs 10. jan., 1902. Hvorki blöð þau er ritstj. ber fyrir sig né konungsboð-
~~boð~~skapinn að heldr segja að í frumvarpinu til alþingis eigi það ákvæði að standa
að ráðgjafi Íslands skuli ~~leggja~~ bera sérmál þess upp fyrir konung í ríkisráði, eða að
ríkisráð feli ráðgjafa það erindi að skipa þingi með hardri hendi að samþykkja slíkt
frumvarp óbreytt. Kjósendr vissu því ekkert um ákvæði frumvarpsins né um skipun
ráðgjafa, þá er þeir kusu menn til þings. Svo að það kemr þá upp úr dúrnum,
að ekkert er hæft í því sem Austri ~~segir~~ hér fer með. Það er ekki annað enn
hvað hann ímyndar sér að kjósendr kunni að hafa ímyndað sér, að menn ættu
að ímynda sér að væri meiningin í boðskap konungs og því sem ritstj. hafði lesið
í, og lagt út úr dönskum blöðum.

Austri og stjórnskrárin

Eru sona varð Austri þó að tala til bænda, er hann hafði einsett sér að fá
þá til að ~~ber~~ trúa því, að það væru þeir, sem bæru alla ábyrgðina fyrir atferli
flokkaforingja og fylgdarmanna þeina á þingi. Þessi glapmælgi Austra kemr
þá fyrst út úr skugganum í allri sign andstyggðarinnar þegar hemi er brugðið
upp við birtu landsréttar Íslands. Því svo mælir 31. gr. stjórnskrár fyrir: Al-
þingismenn eru eingöngu bundnir við sannfæringu sína, og eigi við neinar reglur
fylgja!
frá kjósendum sínum. Og þetta er leiðtoginn, gamall í hettumi, sem bændr eiga að trúa og
Hann kjassar kjósendr og klappar þeim meðan hann er að smokka á þá fjötrinum:
trunni, að þeir hafi í vasa sínum samvizku og sannfæring þingmanna! Alt til þess gert
að veita þá til að standa við "ótvíræða skipun" sem þeir aldrei gátu gefið né hafa gefið út.
Veslings bændr, þér eigið flaa vini!

Ef Austri segði satt.

Og þó nú Austri segði vinum sínum satt, þá hröflaði það eigi við málstað mínum

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

tæð) minnsta. Em það er eitt sem það sannaði: kjósendr ~~vissu~~ hefðu þá ekki vitað takmörk löggjafar-þinghár alþingis; ~~þeir vissu~~ ekki, að ríkisráð Dana stóð og stendr fyrir utan þau; 'skipuðu' (!) þeir því þingmönnum að gjöra það, sem þeir höfðu engan rétt til að gera; þessu ~~hafa~~ hlýddu þingmenn ~~hlýtt~~, og (sýndu) ~~sýnt~~ það, (ef atferli þeirra kemr á rekkning skilningsins enn ekki skilningarvitanna. 'þegjandi samþykki'!) að skilningr þeirra var eigi glöggvari enn kjósenda. Nota bene.

Að eg láti mér lynda "það fyrirkomulag að Íslands ráðgjafi sitji óumtalað í ríkisráðinu eins og verið hafi og flytji þar Íslands mál", hefi eg hvergi sagt, það er eg man. Hann hefir setið án lagaheimildar í ráðinu í 28 ár, og farið þar með sérmál Íslands. Hann sitr þar með rekstr þeirra mála alsendis ekki eftir grundvallarlögum Dana. Þau lög nefna engan ráðgjafa fyrir Ísland á nafn; nefna hvergi reinskonar meðferð á sérmálum Íslands; þau lög voru aldrei gefin fyrir Ísland, og hafa þar aldrei verið leidd í lög. Það er hugsunarvilla að ætla, að það veiti grundvallarlögum Dana gildi fyrir meðferð sérmála Íslands í ríkisráði, að ráðgjafi Íslands fer af sjálfs dáðum með þau mál þangað til flutnings. Það er hugsunarvilla, að ætla, að gildi laga nái nokkurn tíma út yfir þau málaefni, sem löggjafinn eða löggjafarnir, sem lögin settu, aldrei ætluðust til að þau næðu yfir. Og sé nokkur hluti sögulega samaðr, þá er það sá, að löggjafar Dana, sem settu grundvallarlögin, kváðu skýrt á það, meðan á lagasetningunni stóð, að Ísland skyldi úti lokað frá ákvæðum þeirra laga. Eg hefi hvergi sagt, að Íslendingar ættu að gjalda þegjanda samþykki við því fyrirkomulagi sem nú er. Eg hefi sagt, eins skýrt og eg ætla, að sagt verði, að það hafi enga heimild í lögum. Það sama hafa Íslendingar sjálfir látið við kveða landsenda í milli alla tíð hin síðustu 50 ár. Em margt verða menn að þola, stundum þegjandi, af því, að eigi verðr, ýmissa hluta vegna, neytt bolmagns til að fá við því gert. Em að gera þolandi þögn að þegjanda samþykki í

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

⊕ Komi inn bls 6 við merkið

Hvað úrfellir orðanna "í ríkisráði" merkir.

Það er hugsun sem eg hygg að yrði vandfengið vistarinni nokkurs staðar nema í Austra, að úrfellir orðanna "í ríkisráði" úr frumvarpinu merki það, að sú seta ráðgj. Íslands í ríkisráði, sem nú gengst við, sé þar með þegjandi samþykkt. Eg hygg að allir menn með heilbrigðri skynsemi, ~~[illegible]~~ er fær að njóta sín, ~~[illegible]~~ yrðu að játa að úrfellirinn væri tilkynning Íslendinga, að þeir vildu ekki hlýða neinum manni til þess vélræðis, að gefa þar lög sem löggjafarvald þeirra eigi næði til; að bak við þessa formlegu afsökun stæði hin fasta þjóðlega samfæring, að ákvæði stjórnskrárinnar að Ísland skuli hafa stjórn út af fyrir sig í sermálum sínum, sé ekki radd-þytr einn, heldr þjóðrétt; yrði því úrfellirinn að tákna það, að þessum þjóðrétti vildu þeir eigi glata, Íslendingarnir, hvorki með réttlausum lögum, né með réttlausri praxis (d: þeirri setu sem nú gengst við); svo að úrfellirinn yrði skír mótmæli gegn venjunni sem nú gengr yfir í stað þegjanda samþykkis ~~[illegible]~~ vís hana.

Austri með konung "í kiltingu sér."

"Á vor ástsæli konungr ... það skilið, að vér mætum hans hátignar ... tilboði með óánægju og tortryggni og köstum hinni mikilvægu tilboðnu stjórnarbót á nasir" honum. Hver er eið þessu? Konungr er settr yfir lögin, til að verða þau. Einn af ráðgjöfum hans stingr upp á því, að Íslendingar fari á venja löggjafarvald sitt allar götur suðr til Danmerkr. Vér segjum að til þessa skorti löggjafarvald Íslands, konungr með alþingi, rétt eftir gildandi löggjöf Íslands og Danmerkr. Þessu neitar Austri ekki; hann getr það ekki, leiðir því það mál alveg hjá sér. Ef þessu verðr ekki neitað, þá sýna þeir konungi æði mikið meiri virðingu og samari hollustu, er segja honum til þessa, enn hinir sem dylja hann þess; því að auk þess sem þeir treypta honum svo sem manni alt eins vel eins og Austri til að gjöra gott, treypta þeir honum og sem konungi ~~[illegible]~~ til að gjöra rétt d: að halda oss við lands lög og rétt.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur